

Univerzita Palackého
v Olomouci

Genius loci...

Michael Žantovský

12. 11. 2019, Arcibiskupský palác Olomouc, předávání Pamětních medailí za zásluhy o rozvoj demokracie

Magnificence, vážený pane rektore, Maiestas pane prorektore, Spectabiles, Honorabiles, dámy a pánové,

je mi ctí být mezi těmi, kterým se dostalo tak výjimečné pocty, a ctí dvojnásobnou, ač nezaslouženou, že se mi dostalo též příležitosti pronést jejich i svým jménem před tímto slovným shromážděním několik vět.

Nemohu mluvit za ostatní oceněné, ale pocit radosti a vděčnosti při podobných příležitostech se u mne vždy mísí s pocitem nedostatečnosti a lehkého podezření, že pocta, která je mi prokazována, je jakousi náplastí za všechna moje selhání, nedůslednosti a nenaplněná předsevzetí.

Co horšího, a možná podstatnějšího, podobný pocit mám – a možná nejen já sám – v těchto dnech a týdnech při početných oslavách 30. výročí sametové revoluce. Hrdost nad tím, čeho naše země v posledních třech desetiletích dosáhla, či spíše čeho dosáhli její občanky a občané, neboť žádná země sama o sobě nikdy ničeho nedosáhla, se nejen v mé mysli mísí s lítostí a někdy i hořkostí nad promarněnými příležitostmi, lidskými selháními a nevykořenitelnou přítomností zla v lidském jednání.

Je to pocit o to neodbytnější kvůli vzpomínkám, které se vnucují právě v těchto dnech, na perspektivy, které se před námi rýsovaly či se zdály rýsovat před třiceti lety. V novoročním projevu 1990, s nímž poprvé předstoupil před občany České a Slovenské republiky, Václav Havel předestřel svůj sen o budoucnosti naší země:

Možná se ptáte, o jaké republice sním. Odpovím vám: o republice samostatné, svobodné, demokratické, o republice hospodářsky prosperující a zároveň sociálně spravedlivé, zkrátka o republice lidské, která slouží člověku, a proto má naději, že i člověk poslouží jí. O republice všestranně vzdělaných lidí, protože bez nich nelze řešit žádný z našich problémů.

Není sporu o tom, že velká část Havlova snu se naplnila. Žijeme v zemi, která je samostatná a svobodná přinejmenším v tom smyslu, že o našich úspěších a neúspěších nerozhodují jiní, ale my sami.

Někdy bychom si my vzdělanci možná přáli, abychom se rozhodovali moudřeji, ale to nezáleží jen na nás, neboť žijeme v republice demokratické, v níž rozhoduje úrdek většiny. I tak si ovšem s demokracií spojujeme též respekt k názoru menšiny a ochranu jejích práv. O kvalitě demokracie nerozhoduje to, jak velká většina se shodne na jednom názoru, ale to, do jaké míry dokáže ochránit právě práva menšiny. Většina si svoje práva ochrání sama.

Jsme jistě rádi, že žijeme v republice hospodářsky prosperující, i když bychom si přáli, aby se naše prosperita více odrážela v kvalitě života, v péči o naše přírodní, kulturní i společenské prostředí a v pocitu závazku vůči společnosti zejména u těch, kterým se daří nejlépe.

Zda žijeme v republice sociálně spravedlivé, je věcí požadavků, které na sociální spravedlnost klademe. Z hlediska standardních mezinárodních měřítek nerovnosti, jako je např. Giniho koeficient, používaný Světovou bankou, je míra nerovnosti u nás jednou z nejnižších v zemích Evropské unie a OECD, ba co více, od počátku tohoto století nestoupá. To však vypovídá jen málo o regionálních a lokálních ohniscích nerovnosti, o postavení ohrožených a vyloučených skupin či o rozmáhajícím se obchodu s chudobou. Sociální spravedlnost v každé zemi lze právem soudit podle péče o ty nejslabší.

Ještě více lze pochybovat o tom, zda žijeme v republice, kterou Václav Havel nazýval lidskou. Je příznačné, že toto slovo ve významu „humánní“ se v dnešním společenském diskurzu téměř neobjevuje a jeho chápání připomíná spíš Havlovo parafrázované rčení ze *Zahradní slavnosti*: „Nic cizího mi není lidské.“ Nízká míra společenské důvěry a vzájemného respektu a vzrůstající polarizace ve společnosti, rozmáhající se mezi lidmi jak v osobním kontaktu, tak na sociálních sítích, neúcta k historii, k pravdě, k zákonům a k obyčejné slušnosti stejně jako vzrůstající lhostejnost k dění ve světě kolem nás, k porušování lidských práv a k lidskému utrpení svědčí spíše o opaku.

Nás se zde dnes na akademické půdě však nejvíc dotýká poslední Havlův požadavek, totiž na republiku všestranně vzdělaných lidí. Vozil bych sovy do Athén, kdybych se Vás snažil přesvědčovat o tom, že právě od tohoto kritéria odvisí budoucnost naší země, že právě zde se rozhoduje o životě našich dětí a vnuků. Rád bych se mýlil, ale nemohu se zbavit dojmu, že právě zde je náš i váš největší dluh.

Dnešní slavnostní příležitost asi není ten nejlepší okamžik pro pokus o analýzu, proč tomu tak je a kudy vede cesta ke změně tohoto stavu. Rád bych Vás jen za sebe a určitě i za své spoluoceněné ujistil, že pokud je v našich ubývajících silách cokoli pro nápravu učinit, rádi to uděláme, v neposlední řadě jako projev vděčnosti za poctu, kterou nám dnes prokazujete.

Před více než 26 lety právě zde, v Olomouci, při příležitosti odhalení pomníku Tomáše Garrigua Masaryka citoval Václav Havel prezidenta Osvoboditele: „Byli jsme pochováni, když jsme přestali žít tímto životem velikým.“ Neměli bychom dopustit, abychom byli pochováni znovu.

Děkuji Vám.